

УДК 378.011.3-051:377]:37.091.12:005.336.2
DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.279048>
ORCID 0000-0002-5844-3520
ORCID 0000-0001-9429-8570
ORCID 0000-0002-5812-4044

ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Тетяна Яринець,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри будівництва та професійної освіти;
Полтавський державний аграрний університет;

Антон Келемеш,

кандидат технічних наук, доцент кафедри агроінженерії та автомобільного транспорту;
Полтавський державний аграрний університет;

Руслан Петраш,

здобувач вищої освіти;

Полтавський державний аграрний університет

У статті представлено результати аналізу проблематики проєктної компетентності як невід'ємної складової професійної компетентності майбутніх викладачів професійної освіти. Потрактовано проєктну компетентність майбутніх викладачів професійної освіти як інтегральну характеристику суб'єктів діяльності, сутність якої полягає у здатності особистості до теоретичної та практичної діяльності щодо розробки й реалізації фахових проєктів. З'ясовано сутність і структуру проєктної компетентності, визначено критерії її сформованості; доведено, що значущим засобом її формування є метод проєктів. Схарактеризовано проєкт як організований викладачем і виконаний здобувачами вищої освіти комплекс дій, де вони самостійно ухвалюють рішення і є відповідальними за власний вибір, результат праці, якість творчого продукту. Виділено стадії реалізації проєкту (пошуково-дослідницька, технологічна, оформлення і оцінка результатів; захист проєкту; оформлення результатів; рефлексія); встановлено, що для формування проєктної компетентності здобувачі вищої освіти мають володіти рефлексивними, дослідницькими, менеджерськими, комунікативними, презентаційними вміннями і навичками. Виокремлено взаємозалежні компоненти проєктної компетентності: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний; описано світоглядну, дослідницьку, евристичну, інтегративну, прогностичну, рефлексивно-оцінювальну, конструктивно-управлінську функції проєктної компетентності. Схарактеризовано змістовий, технологічний, аналітико-продуктивний блоки проєктної компетентності.

Проведено висновок щодо того, що формування проєктної компетентності у майбутніх викладачів професійної освіти є багаторівневим, складним процесом, тісно взаємопов'язаним із процесом проєктування та проєктною діяльністю, який проявляється в оволодінні здобувачами вищої освіти відповідними знаннями, вміннями і навичками, виборі обґрунтованих рішень, здатності застосовувати отримані результати в конкретній професійній сфері. Рівень сформованості проєктної компетентності є одним із вагомих орієнтирів успішності випускника на ринку праці, оскільки визначає професійно-ціннісні установки й суб'єктну позицію майбутнього фахівця через систему його поглядів та установок щодо особистісного і професійного зростання.

Ключові слова: професійна освіта, майбутні викладачі професійної освіти; компетентність; професійна компетентність; проєкт; проєктна діяльність; проєктна компетентність.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку та реформування професійної освіти в Україні має пріоритетним завданням якісну підготовку висококваліфікованого, мобільного фахівця, здатного швидко реагувати на виклики суспільства та запити стейкхолдерів. З-поміж іншого, основний вектор функціонування закладу вищої освіти під час підготовки майбутніх магістрів професійної освіти має бути спрямований не на їхні знання, уміння і навички, а на формування системи ключових компетентностей у всіх сферах діяльності особистості. Позаяк саме компетентнісний підхід сприяє розвитку у майбутніх спеціалістів таких професійних якостей як самостійність, здатність вирішувати складні спеціалізовані завдання, творчий підхід до обраного фаху, креативність і критичність мислення, комунікабельність, здатність до постійного підвищення кваліфікації. Законом України «Про вищу освіту» передбачено, що компетентність – це здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей. Готовність же випускника до активних дій у фаховій царині визначається наявністю професійних знань і досвіду реалізації відповідних проєктів. Саме тому, формування проєктної компетентності є одним із важливих орієнтирів у системі підготовки фахівців, адже рівень її сформованості впливає на успішність випускника на ринку праці, що і обумовлює актуальність розгляду даної проблематики.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика компетентнісного підходу різнобічно досліджується з кінця ХХ століття вітчизняними і зарубіжними вченими (Р. Гуревич, Ж. Делор, В. Круглик, Н. Мачинська, К. Осадча, Дж. Равен, В. Семиченко). Так, комунікативній компетентності присвячені праці Д. Годлевської, Н. Стеценко, Т. Федорів, цифровій – В. Вембер, М. Гладун, Н. Морзе, психологічній – О. Бакаленко, Л. Данилевич та ін. Окремі аспекти педагогічного проєктування, особливості використання методу проєктів висвітлені у наукових доробках Л. Даниленко, В. Ковальчука, В. Колеснікової. Цінність проєктної діяльності у формуванні цілісної картини світу, творчого мислення людини досліджували В. Іванов, Т. Пчелінцева; аспекти професійної і особистісної самореалізації у проєктній діяльності стали предметом досліджень О. Бондарець, Н. Зимівець, Н. Ігошиної. Разом із тим дана проблематика не лише не втратила своєї актуальності, а й набула інтенсивного розвитку в умовах широкого застосування компетентнісного підходу.

Мета статті полягає в аналізі й узагальненні наукових досліджень щодо формування проєктної компетентності майбутніх викладачів професійної освіти у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Векторність формування проєктної компетентності викладача професійної освіти визначається стандартом вищої освіти України спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) другого (магістерського) рівня галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, затвердженим і введеним в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 18.11.2020 р. № 1435. Відповідно до регламентованих ним спеціальних компетентностей, випускник має бути здатним розробляти і реалізовувати проєкти у професійній освіті, у тому числі міждисциплінарні, здійснювати їх інформаційне, методичне, матеріальне, фінансове та кадрове забезпечення (*Про затвердження стандарт, 2020*).

Першорядного значення для досягнення цієї мети набуває метод проєктів, котрий є основним засобом формування проєктної компетентності фахівця. Під проєктом розуміють «взаємопов'язані концептуальну та формальну моделі, з описом того що необхідно виконати (документований супровід); заплановану, задуману майбутню діяльність; сукупність заходів, що допомагають досягнути цілі за певних обставин; організований викладачем і самостійно виконаний здобувачами освіти комплекс дій, де вони можуть бути самостійними в ухваленні рішення й відповідальними за власний вибір, результат праці, створення творчого продукту» (Зосименко, 2010).

Проектна діяльність сприяє поглибленню знань студентів, розвиває їхню самостійність, пізнавальну активність та творчість, створює можливості для розкриття інтелектуального потенціалу. Сучасним вважається трактування методу проєктів як системи навчання, гнучкої моделі організації освітнього процесу, котрий зорієнтований на реалізацію творчого потенціалу особистості, завдяки розвитку її фізичних та інтелектуальних можливостей, вольових якостей у процесі створення нового під керівництвом викладача, котре має новизну та практичну значущість (Васюк & Голева, 2022).

Ураховуючи студентоцентрований підхід О. Касьянов визначає проєктне навчання як таке, котре підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку розумових здібностей, відповідальності здобувачів вищої освіти, умінню планувати, приймати рішення, оцінювати результати, розв'язувати виробничі проблеми у майбутній професійній діяльності (Касьянов, 2007). Реалізація проєкту відбувається за чітко визначеним алгоритмом. На сьогодні існує велика кількість варіацій його виконання. На нашу думку, цілком логічною є етапність реалізації проєкту за С. Ізбаш, що передбачає такі стадії:

- *пошуково-дослідницька* (пошук та обґрунтування проблеми; виокремлення та вибір підтем проєкту; формування робочих груп; підготовка матеріалів до роботи; визначення форм презентації результатів);
- *технологічна* (обговорення ідей; організація пошукової роботи; заохочення та самоконтроль діяльності; контроль якості);
- *оформлення й оцінка результатів*;
- *захист проєкту і оформлення результатів*;
- *рефлексія* (самооцінка діяльності і проєкту; аналіз помилок і переваг (Ізбаш, 2006).

Виконання проєкту передбачає формування у майбутніх викладачів професійної освіти відповідних умінь і навичок: *рефлексивні* (осмислення завдання, знаходження відповіді на запитання: чому потрібно навчитися, щоб виконати поставлене завдання?); *дослідницькі* (самостійне генерування ідей, знаходження потрібної інформації, висунення гіпотез, встановлення причинно-наслідкових зв'язків); *уміння і навички співпраці* (взаємодія з партнером, надання допомоги у виконанні спільних завдань, знаходження помилок у роботі); *менеджерські* (планування діяльності, проєктування процесу, прогнозування наслідків, аналіз власної діяльності); *комунікативні* (навчальна взаємодія, діалог, знаходження компромісу); *презентаційні* (вміння монологічного мовлення, використання засобів візуалізації, тримання уваги аудиторії) (Козловський, 2022). Слід зазначити, що при цьому варто враховувати такі вимоги до використання проєктування як: наявність досліджуваної проблеми, що потребує дослідницького пошуку та інтегрованих знань, планування результатів дослідження, котрі містять у собі теоретичну, практичну та наукову новизну, самостійну діяльність, моделювання та проєктування змістової складової проєкту, використання методів дослідження, збір, аналіз та систематизацію отриманих результатів, підбиття підсумків, їхня презентація, пропозиції щодо подальших аспектів дослідження (Сарнавська, 2019). Ураховуючи вище означене, можна констатувати, що проєктна діяльність являє собою конструктивну практику особистості, направлену на розв'язання значущої проблеми, досягнення позитивного кінцевого результату в процесі цілевизначення, планування і реалізації проєкту.

Проектна компетентність – це інтегральна характеристика суб'єкта діяльності, сутність якої полягає у здатності особистості до теоретичної та практичної діяльності щодо розробки й реалізації проєктів. Ми суголосні з думкою Н. Зимівець, яка потрактує, що «проєктна компетентність залежить від проєктної діяльності і процесу проєктування, проявляється в усвідомленні значення проєктної діяльності, її змісту, володінні спеціальними знаннями, уміннями і навичками, обґрунтованому виборі та оптимізації проєктних рішень у випадку їх варіативності, наявністю здатності застосовувати ці знання й уміння в конкретній професійній сфері (Зимівець, 2015).

Узагальнюючи вітчизняний досвід можна стверджувати, що проектна компетентність майбутніх викладачів професійної освіти проявляється в оволодінні відповідними знаннями, уміннями і навичками (вирішення задачі на основі висунення й обґрунтування гіпотези, постановки мети, планування діяльності, збору й аналізу інформації, проведення експерименту, презентації отриманих результатів), обґрунтованому виборі проектних рішень, застосуванні знань та вмінь у конкретній діяльності.

За результатами аналізу проведених досліджень, можна стверджувати, що проектна компетентність майбутніх викладачів професійної освіти складається з взаємозалежної єдності *мотиваційно-ціннісного* (оціночне ставлення до педагогічного проектування, формування стійкого інтересу до розробки, реалізації та оцінювання освітніх проектів), *когнітивного* (знання теорії з основ проектної діяльності), *діяльнісного* (сукупність умінь і навичок із реалізації проектів) та *рефлексивно-оціночного* (визначення рівня самооцінки, усвідомлення власної значущості в колективі, відповідальність за результати своєї роботи) компонентів. На думку П. Хоменка, зміст означених складових може змінюватися. Підтвердженням цього є виокремлені ним функції проектної компетентності: *світоглядна* (формування у здобувачів освіти нових світоглядних поведінкових стандартів), *дослідницька* (постійний розвиток умінь систематизувати, аналізувати, узагальнювати, що спонукає студента до створення проекту, вибору стратегії і тактики його втілення), *евристична* (розвиток пізнавальної активності студентів з метою отримання нових знань про проектувальний об'єкт), *інтегруюча* (синтез сукупності теоретико-практичних, психолого-педагогічних, соціально-гуманітарних знань із різних галузей про проектувальний об'єкт), *прогностична* (прогнозування перспектив із розв'язаних проектних завдань), *рефлексивнооцінювальна* (виокремлення критеріїв і показників аналізу проектувального об'єкту), *конструктивно-управлінська* (удосконалення механізму реалізації проектування) (Хоменко, & Прилуцький 2021).

Процес формування проектної компетентності, за дослідженнями В. Ковальчука, є успішним, якщо здобувач вищої освіти володіє основами культури на загальному рівні, знаннями з однієї або декількох предметних галузей, уміє встановлювати соціальні комунікації для забезпечення автономної життєдіяльності, здатний розробляти технологію по досягненню цілей, прогнозувати і корегувати результати власної діяльності, усвідомлює необхідність неперервного саморозвитку та самоосвіти (Ковальчук, 2011).

Ми розділяємо точку зору І. Левіної щодо методичних підходів до організації процесу педагогічної підготовки майбутніх викладачів задля ефективного формування проектної компетентності, а саме системного, особистісно-діяльнісного, практико-орієнтованого з обов'язковим урахуванням таких принципів навчання як єдність теорії і практики, зрозумілість, систематичність, активність, послідовність. Узагальнюючи літературні джерела з даної проблематики, ми дійшли висновку, що проектна компетентність випускників освітньої програми «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» може бути представлена динамічною єдністю таких блоків:

– *змістовий* – включає відповідні знання, уміння, навички, котрі формуються у процесі навчання, досвід проектувальної діяльності та емоційно-ціннісного ставлення;

– *технологічний* – являє собою сукупність форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів та інструментально-дидактичний комплекс їх забезпечення для чіткої організації та реалізації проектної діяльності. До навчально-методичного забезпечення формування проектної компетентності під час реалізації освітніх компонентів «Сучасні технології і засоби механізації аграрного виробництва», «Педагогічний менеджмент», «Проектна діяльність» відноситься створення силабусів і робочих навчальних програм навчальних дисциплін, методичні розробки і завдання для виконання практичних і лабораторних занять, методичні вказівки для виконання самостійної роботи здобувачів вищої освіти, тестові завдання тощо;

– *аналітико-продуктивний блок* – проведення проміжних і контрольних аналітичних процедур та оцінювання ефективності виконаної роботи. Особливістю даної структури є

особистісний інтерес здобувача вищої освіти, його мотивація, емоційно-вольова регуляція, самооцінка рівня сформованості проєктної компетентності (Левіна, 2016.)

Висновки. Ураховуючи вище викладене, можна зробити висновок, що процес формування проєктної компетентності у майбутніх викладачів професійної освіти являє собою багаторівневий, складний процес. Він тісно взаємопов'язаний із процесом проектування та проєктною діяльністю і проявляється в оволодінні здобувачами вищої освіти відповідними знаннями, уміннями і навичками, виборі обґрунтованих рішень, здатності застосовувати отримані результати у конкретній професійній сфері. Рівень сформованості проєктної компетентності є одним із визначальних орієнтирів успішності випускника на ринку праці, оскільки визначає професійно-ціннісні установки і суб'єктну позицію майбутнього фахівця через систему його поглядів і установок по відношенню до особистісного і професійного зростання.

ЛІТЕРАТУРА

- Васюк, О., & Голева, М. (2022). Проєктна технологія навчання: методичні аспекти. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 47, 304-309.
- Зимівець, Н. В. (2015). *Формування проєктної компетентності особистості в освітньому середовищі шляхом реалізації соціальних ініціатив*. Взято з http://distance.dnu.dp.ua/ukr/conference/2015/osvitniy_dosvid_v_Ukraini/Zimovets.pdf.
- Зосименко, О. В. (2010). *Організація проєктної діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін*. (Дис. канд. наук). Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Полтава.
- Касьянов, О. В. (2007). *Проєктна технологія у навчально-виховному процесі*. Луганськ.
- Ковальчук, В. І. (2011). Концепція формування проєктної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*, 28, 26-33.
- Козловський, Ю. (2022). Особливості формування проєктної компетентності майбутніх фахівців в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. *Молодь і ринок*, 2(200), 6-11.
- Левіна, І. А. (2016). Модель формування проєктної компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Наука і освіта*, 10, 24-29.
- майбутніх фахівців в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. *Молодь і ринок*, 2(200), 6-11
- Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» для другого (магістерського) рівня вищої освіти*: Наказ Міністерства освіти і науки України. № 1435. (2020). Взято з https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/11/20/015_profesiyna_osvita_mahistr.pdf.
- Сарнавська, Н. І. (2019). Проєктна діяльність як мотивуючий фактор у формуванні іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *ЛОГОС. Мистецтво наукової думки*, 2, 37-39.
- Хоменко, П. & Прилуцький, М. (2021). Теоретико-методичні аспекти формування проєктної компетентності майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту. *Педагогічні науки*, 78, 119-125.

REFERENCES

- Kasianov, O. V. (2007). *Proiektna tekhnolohiia u navchalno-vykhovnomu protsesi [Project technology in the educational process]*. Luhansk [in Ukrainian].
- Khomenko, P. & Prylutskyi, M. (2021). Teoretyko-metodychni aspekty formuvannia proiektnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv haluzi fizychnoi kultury i sportu [Theoretical and methodological aspects of the formation of project competence of future specialists in the field of physical culture and sports]. *Pedagogical Sciences*, 78, 119-125 [in Ukrainian].

- Kovalchuk, V. I. (2011). Kontsepsiia formuvannia proektnoi kompetentnosti uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Concept of formation of project competence of students of general educational institutions]. *Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University Bulletin. Pedagogical Sciences*, 28, 26-33 [in Ukrainian].
- Kozlovskiy, Yu. (2022). Osoblyvosti formuvannia proiektnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv v umovakh rozvytku informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Features of the formation of project competence of future specialists in the conditions of development of information and communication technologies]. *Youth & market*, 2(200), 6-11 [in Ukrainian].
- Levina, I. A. (2016). Model formuvannia proektnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Model of formation of project competence of future teachers in the process of professional training]. *Science and Education*, 10, 24-29 [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 015 «Profesiina osvita (za spetsializatsiiami)» dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity [Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 015 "Profesiina osvita (za spetsializatsiiami)" dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity]*. № 1435. (2020). Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/11/20/015_profesiyna_osvita_mahistr.pdf [in Ukrainian].
- Sarnavska, N. I. (2019). Proektna diialnist yak motyvuiuchy faktor u formuvanni inshomovnoi komunikativnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv [Project activity as a motivating factor in the formation of foreign language communicative competence of future specialists]. *AOHOΣ. The art of scientific mind*, 2, 37-39 [in Ukrainian].
- Vasiuk, O., & Holieva, M. (2022). Proiektna tekhnolohiia navchannia: metodychni aspekty [Project learning technology: methodical aspects]. *Topical Issues in the Humanities*, 47, 304-309 [in Ukrainian].
- Zosymenko, O. V. (2010). *Orhanizatsiia proiektnoi diialnosti maibutnikh pedahohiv u protsesi vyvchennia pedahohichnykh dystsyplin [Organization of project activities of future teachers in the process of studying pedagogical disciplines]*. (PhD diss.). Poltavskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. H. Korolenka, Poltava [in Ukrainian].
- Zymivets, N. V. (2015). *Formuvannia proektnoi kompetentnosti osobystosti v osvitnomu seredovyshchi shliakhom realizatsii sotsialnykh initsiatyv [Formation of the project competence of the individual in the educational environment through the implementation of social initiatives]*. Retrieved from http://distance.dnu.dp.ua/ukr/conference/2015/osvitniy_dosvid_v_Ukraini/Zimovets.pdf [in Ukrainian].

FUTURE VOCATIONAL EDUCATION TEACHERS' PROJECT COMPETENCE FORMATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Tatiana Yaprynets,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Construction and Professional Education;
Poltava State Agrarian University;

Anton Kelemesh,

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor of the Department of Agricultural Engineering and Road Transport;
Poltava State Agrarian University;

Ruslan Petrash,

Postgraduate student;
Poltava State Agrarian University

The article presents the results of the analysis of the project competence issue as an integral component of future vocational education teachers' professional competence. Future vocational education teachers' project competence is interpreted as an integral characteristic of

the subjects of activity, the essence of which is the ability of the individual for theoretical and practical activities regarding the development and implementation of professional projects. The essence and structure of project competence have been clarified, and the criteria for its formation have been determined; it is proved that the significant means of its formation is the method of projects. The project is characterized as a complex of actions organized by the teacher and performed by the students of higher educational institutions, where they independently make decisions and are responsible for their own choice, the result of work, and the quality of the creative product. Stages of project implementation are highlighted (research and technology, design and assessment of results; project protection; design of results; reflection); it has been established that to develop project competence, students of higher educational institutions should have reflective, research, managerial, communicative, presentation skills and abilities. The interdependent components of project competence are singled out as follows: motivational-value, cognitive, activity, and reflective-evaluative. Worldview, research, heuristic, integrative, prognostic, reflective-evaluative, and constructive-management functions of project competence are described. Content, technological, analytical, and productive blocks of project competence are characterized.

It has been concluded that future vocational education teachers' professional competence formation is a multi-level, complex process, closely interrelated with the process of designing and project activity, which is displayed in the acquisition of relevant knowledge, skills, and abilities by students of higher educational institutions, the choice of well-founded decisions, the ability apply the obtained results in a specific professional field. The level of project competence development is one of the crucial benchmarks of a graduate's success in the labor market, as it determines future specialists' professional value attitudes and subject position through the system of their views and attitudes regarding personal and professional growth.

Keywords: *vocational education, future vocational education teachers; competence; professional competence; project; project activity; project competence.*

Надійшла до редакції 19.10.2022 р.